

HISTORIAN KOE 30.9.2016 HYVÄN VASTAUKSEN PIIRTEITÄ

Alla oleva vastausten piirteiden ja sisältöjen luonnehdinta ei sido ylioppilastutkintolautakunnan arvostelua. Lopullisessa arvostelussa käytettävistä kriteereistä päättää tutkintotoimikunta.

Oppimisen arvioinnin perusteina ovat historian oppiaineelle ominaiset taidot ja ajattelutavat, opetussuunnitelman mukaisten sisältöjen hallinta ja historian keskeisten käsitteiden asianmukainen ja täsmällinen käyttö. Arvioinnin kohteena on myös kokelaan kyky tulkita ja arvioida kriittisesti historiallisia lähteitä, tehdä niistä itsenäisiä päätelmiä ja vertailla historiallisia kysymyksiä koskevia tulkintoja ja ottaa niihin perustellusti kantaa. Moniosaisissa tehtävissä eri osien maksimipistemäärät on ilmoitettu tehtävien yhteydessä, mutta vastaus arvioidaan kuitenkin kokonaisuutena.

Vastauksista käy ilmi, että kokelas ymmärtää eri aikakausien luonnetta ja osaa suhteuttaa oman aikansa ongelmia ja muutosprosesseja historiallisiin yhteyksiinsä. Hän osaa operoida historian keskeisillä käsitteillä, joita ovat aika, muutos ja jatkuvuus sekä syy-yhteyksien hahmottaminen. Aineistotehtävissä hän osaa arvioida ja hyödyntää tekstejä ja visuaalisia aineistoja kriittisesti. Pohdintatehtävissä ja tiedollisia ristiriitoja sisältävissä tehtävissä kokelas osoittaa ymmärtävänsä historialliseen tiedonmuodostukseen liittyvän tulkinnallisuuden sekä syy-yhteyksien monitahoisuuden ja kompleksisuuden. Kokelas osaa arvioida menneisyyden ihmisen toimintaa ja ilmiöitä kunkin ajan omista lähtökohdista sekä osaa erottaa ne nykyajan näkökulmista. Arvioinnissa kiinnitetään huomiota kokelaan valmiuteen rakentaa tiedoistaan jäsentyneitä kokonaisuuksia sekä kykyä erottaa olennainen ja epäolennainen tieto toisistaan.

Tehtävä 1

Tyydyttävässä vastauksessa kokelas ymmärtää, että Rooman hajoamiseen oli useita syitä, kuten talouden heikkeneminen ja kansainvaellukset. Kokelas pohtii tarkemmin joitakin hajoamista selittäviä tekijöitä. Laajenemisen pysähtyminen aiheutti talouden kuihtumisen imperiumin kuluja säilyessä kuitenkin suurina, erityisesti armeijan ylläpito vei paljon rahaa. Talouden kuihtumisen aiheuttama tavarapula johti inflaatioon, ja rahataloudesta siirryttiin takaisin luontaistalouteen. Verotulot vähenivät ja kaupankäynti kuihtui. Rooman väkiluku pieneni huomattavasti ihmisten muuttaessa maaseudulle. Hunnien tunkeutuminen Eurooppaan kiihdytti germaanikansojen siirtymistä Rooman alueella. Vastauksessa mainitaan Rooman jakautumien Itä- ja Länsi-Roomaan.

Kiitettävässä vastauksessa hajoamista pohditaan syvällisemmin ja analyyttisemmin sekä tuodaan esille, että sen taustalla oli sekä sisäisiä että ulkoisia tekijöitä. Vastauksessa kysymystä tarkastellaan sekä muutoksen että jatkuvuuden näkökulmasta. Kokelas osoittaa tietävänsä, että Rooman hajoamisesta on esitetty erilaisia teorioita.

Tehtävä 2

Vastauksessa tarkastellaan Euroopan keskeisiä kauppareittejä vuoden 1300 tienoilla ja 1500-luvulle mennessä tapahtunutta muutosta, kun kauppareittien painopiste siirtyi Atlantin rannikolle ja Välimeri menetti merkitystään.

Tyydyttävässä vastauksessa kokelas ymmärtää löytöretket painopisteen siirtymisen keskeiseksi syyksi. Muutoksen taloudellisista ja yhteiskunnallisista vaikutuksista esitetään joitakin yleisiä tai alueellisia esimerkkejä (esim. Espanjan ja Portugalin ja muiden Atlantin rannikon maiden merkityksen kasvu, kolonialismi, kaukokaupan ja rahaliikenteen vilkastuminen, jalometallien ja uusien viljelykasvien tuonti ja muutoksesta koituneet vaikutukset eri yhteiskuntaryhmiin).

Kiitettävässä vastauksessa esitetään enemmän esimerkkejä, ja niitä eritellään syvällisemmin ja kokonaisvaltaisesti. Vastauksen arvoa lisää asian analyyttinen ja monipuolinen käsitteleminen.

Tehtävä 3

Tyydyttävässä vastauksessa kokelas tarkastelee joitain keskeisiä muutoksia ja niiden syitä, kuten teollistumista seurannut työväenluokan naisten työssäkäynti, koulunkäynnin mahdollistuminen myös naisille, ensimmäistä maailmansotaa seurannut naisten äänioikeuden yleistyminen ja uudenlaisen, itsenäisen naisen ihanne. Vastauksessa mainitaan naisasialiikkeet.

Kiitettävässä vastauksessa kokelas antaa useita esimerkkejä naisen aseman muutoksesta ja pohtii niitä syvällisemmin. Kokelas tuo esille myös joitain epäkohtia, joita naisen asemaan tarkasteltavana ajanjaksona liittyi, esimerkiksi huonot palkat ja epävarma asema työmarkkinoilla. Kokelas ymmärtää, että muutokset eivät vaikuttaneet kaikkiin yhteiskuntaryhmiin samalla tavalla. Vastauksessa voidaan mainita myös esimerkiksi natsi-Saksassa tapahtunut paluu naisen perinteisen roolin ihannoimiseen.

Tehtävä 4

Tyydyttävä vastaus sisältää kuvauksen kyseessä olevien aatesuuntien keskeisistä piirteistä. Esim. konservatismeissa painotetaan perinteisiä yhteiskunnallisia arvoja ja vastustetaan kumouksellista toimintaa, liberalismi puolestaan painottaa yksilön vapauksia niin taloudellisessa toiminnassa kuin politiikassakin ja sosialismeissa keskeistä on työläisen aseman parantaminen, kun tarkastellaan tuotantovälineiden omistusta, palkkaa ja työoloja. Tyydyttävässä vastauksessa annetaan lyhyt kuvaus myös ajankohdasta, jolloin aatteet nousivat yhteiskunnallisesti merkittävään rooliin, esimerkiksi paikantamalla konservatismi Napoleonin sotien jälkeiseen aikaan 1800-luvun alkuun, liberalismi 1800-luvun alun porvariston nousuun ja sosialismi työväen poliittiseen organisoitumiseen 1800-luvun loppupuoliskolla.

Kiitettävässä vastauksessa aatteiden syntyä käsitellään eritellymmin. Esitetään esimerkiksi konservatismiin taustalla Napoleonin sodat ja tavoite yhteiskuntarauhan palauttamisesta sääty-yhteiskuntaan palaamisen kautta. Liberalismi taas vahvistui sääty-yhteiskuntaan kohdistuvan mellakoinnin yleistyessä eri puolilla Eurooppaa 1830- ja 1840-luvuilla, kun oikeuksien ja vapauksien vaatimukset lisääntyivät porvariston yhteiskunnallisen nousun vuoksi. Sosialismin taustalla puolestaan olivat nopean teollistumisen aiheuttamat sosiaaliset epäkohdat. Vastauksessa käsitellään myös tarkemmin kyseisten aatesuuntien keskeisiä eroja, esimerkiksi konservatismiin yhteisöllisyyden ja auktoriteettien painotus, liberalismiin usko yksilölliseen järkeen ja siihen nojaavaan vapautteen perustuvaan poliittisen ja taloudellisen elämän organisointiin. Sosialismi taas painotti yhteiskuntaluokkia ja niiden vastakohtaisuutta (työväestö kontra kapitalistit, tehtailijat) keskeisenä yhteiskunnallisena ongelmana ja ajoi yksityisomaisuudesta luopumista, sosialismia tienä kohti parempaa yhteiskuntaa. Vastauksessa voidaan myös tarkastella kunkin aatesuunnan merkittäviä ajattelijoita, Edmund Burkea, Adam Smithiä, John Stuart Milliä, Karl Marxia ja Friedrich Engelsiä.

Tehtävä 5

Tyydyttävässä vastauksessa kokelas tuntee Versailles'n sopimuksen taustan, pystyy liittämään sen ensimmäisen maailmansodan rauhanprosessiin ja osaa selostaa sopimuksen pääsällön, kuten että Saksa pakotettiin myöntämään syyllisyytensä sodan aloittamiseen. Vastauksessa selitetään, miksi sopimus käsitettiin "häpeärauhana", ja annetaan jokin esimerkki, joka valaisee asiaa, esimerkiksi että Saksalle ojennettiin valmiit rauhanehdot ja sitä uhattiin sodalla, jos ehtoja ei hyväksytä. "Häpeärauhaa" käytettiin Saksan sisäpolitiikassa lietsomaan mielialoja rauhansopimuksen ehtoja vastaan. Siten menetellen Hitlerin NSDAP-puolueesta tuli suosittu 1920-luvulla ja se nousi valtaan 1930-luvulla.

Kiitettävässä vastauksessa käsitellään syvällisemmin syitä, jotka puhuvat luonnehdinnan puolesta: Saksa pakotettiin luopumaan alueista (esim. Alsace-Lorraine, Puolan käytävä), Reininmaa demilitarisoitiin, Saksan sotavoimia rajoitettiin, ja Saksa pakotettiin maksamaan suuria sotakorvauksia. Kovien ehtojen tulos oli poliittisesti ja taloudellisesti epävakaa Weimarin tasavalta. Hitler vaati, että Versailles'n sopimuksesta pitäisi luopua, ja hän lupasi kostaa ensimmäisen maailmansodan ja rauhansopimuksen nöyryytyksen. Tämä osaltaan auttoi häntä pääsemään valtaan vuonna 1933.

Vastauksessa voidaan käsitellä "häpeärauhan" käsitettä kriittisesti: Versailles'n sopimuksesta on monia eri tulkintoja. Sodan jälkeisessä tilanteessa se monien mielestä oli paras saavutettavissa oleva kompromissi, ja myös voittajavaltioiden puolella oli johtajia, jotka varoittivat liiallisesta kostonhalusta Saksaa kohtaan.

Tehtävä 6

Vastauksen aikajänne ulottuu sisällissodasta talvisodan syttymiseen. Tyydyttävässä vastauksessa eritellään joitakin eheyttämispolitiikan osa-alueita. Sisällissodan jälkeen Suomessa aloitettiin eheyttämispolitiikka, johon kuului monenlaista lainsäädäntöä (mm. torpparilaki, köyhäinhoitolaki, oppivelvollisuuslaki). Myös voimakas talouskasvu auttoi eheytytyössä. Poliittisesti kommunistien toiminnan kieltäminen ja oikeistoradikalismien (Lapuan liike) torjuminen johtivat kohti 1930-luvun ns. punamultayhteistyötä. Talvisodan syttyessä suomalaiset puolustivat yhtenäisinä omaa maataan.

Kiitettävässä vastauksessa edellä mainittuja tekijöitä analysoidaan tarkemmin ja voidaan viitata myös kulttuuriseen yhtenäistymiseen (esim. Yleisradion synty).

Tehtävä 7

Tyydyttävässä vastauksessa ymmärretään, että ”hyödyn aika” kuvaa valistusajan vaikutteita, esim. uutta tietoa luonnosta ja tekniikasta. Päämäärä oli taloudellinen menestys hyödyntämällä uutta tietoa, muun muassa Turun akatemian tieteellistä tietoa, ja kehittämällä uusia viljelymenetelmiä ja uutta tekniikkaa. Pitkän sotajakson jälkeen 1700-luvun alussa syntyi tarve kehittää Suomea laajasti, varsinkin maataloudessa, koska kasvavalle väestölle tarvittiin tehokkaampaa ja tuottavampaa maataloutta. Tyydyttävässä vastauksessa kokelas liittää jonkin mainituista väitöskirjoista hyödyn ajan taloudellisiin päämääriin: salpietarinvalmistus oli tärkeä ruudin ainesosa, ja se oli siksi tärkeä sekä armeijan että kaivosteollisuuden kannalta, mutta myös tärkeä ainesosa lannassa, joka oli yhä tärkeämpi osa tehokasta maataloutta. Kajaanin linnan läänin kuvaus on hyvä esimerkki hyödyn ajan maantieteellisistä kartoituksista, joissa oli tarkoitus selvittää, millaisia taloudellisia luonnonresursseja (esim. metsä- ja kaivosteollisuuden hyödyksi) maassa todellisuudessa oli. Syvällisempi tieto hedelmäpuista ja marjapensaista edisti myös paikallista elintarviketuotantoa.

Kiitettävä vastaus sisältää syvällisempää analyysia hyödyn ajan erityispiirteistä. Kyseessä voi olla teoreettisempi pohdiskelu hyödyn ajan taloudellisesta ajattelusta tai kokonaisvaltaisempi erittely, miten mainitut väitöskirjat liittyvät hyödyn ajan taloudellisiin päämääriin. Erityisesti voidaan korostaa merkantilismin periaatteita sekä myös fysiokratismia, jonka päämäärä oli nimenomaan maatalouden kehittäminen. Uudistuksia, kuten isojako, uudet menetelmät kuten vuoroviljely, ja uusia viljelykasveja, kuten peruna, on syytä mainita kiitettävässä vastauksessa.

Tehtävä 8

Eurooppalaisen siirtomaaherruuden synty ajoittuu maapallon eri puolilla 1400-luvun lopun ja 1800- ja 1900-luvun vaihteen välille. Vanhimmat eurooppalaisten siirtomaanomistukset syntyivät Etelä-Amerikkaan, Afrikan eteläiselle rannikolle, Intian rannikolle ja Indonesiaan, uusimmat taas Afrikan sisäosiin. Vastaus voi tarkastella siirtomaanomistuksena laajaa aluetta, kuten Etelä-Amerikkaa yhtenä kokonaisuutena, tai suppeaa aluetta. Euroopan ulkopuolisiksi siirtomaaherruuden kohteiksi voidaan tulkita myös Siperia ja Kaukasuksen alue.

Tyydyttävässä vastauksessa selostetaan siirtomaaherruuden synnyn tapahtumahistoria prosessin tausta mukaan lukien ja prosessin kulku ajoitetaan suunnilleen oikein.

Kiitettävässä vastauksessa tulee esiin siirtomaaherruuden luonne kyseisenä aikana: siirtomaanomistukset olivat joissain tapauksissa kaupankäynnin tukikohtia ja arvotavaroiden hankintapaikkoja, joissain tapauksissa raaka-aineiden hankinta-alueita ja eurooppalaisten tuotteiden markkina-alueita ja strategisia omistuksia siirtomaakilpailussa. Erot heijastuivat siihen, millä tavoin ja millaisena siirtomaaherruus syntyi.

Tehtävä +9

a)

Taulukosta poimitaan vain keskeiset tiedot Kiinan asemasta maailmankaupassa: Kiinan vienti on koko ajanjakson ollut tuontia suurempi, ja kumpikin on kasvanut suurin harppauksin. Kiina on ohittanut vientimaana niin Japanin kuin USA:n ja on lähes tasoissa EU:n kanssa. Kiinan tuonti on edelleen vähäisempää kuin USA:n ja EU:n, joskin ero on kaventunut. Intia on jäänyt viennissä ja tuonnissa kauas Kiinan taakse. Kiina on ainoa taulukon maa, jolla on ollut koko ajanjakson huomattava kauppataseen ylijäämä.

b)

Kiina tuli YK:n jäseneksi 1970-luvulla, ja sen viiteryhmänä maailmanpolitiikassa oli etenkin kehittyvien maiden ryhmä, jossa sillä tosin oli jännitteitä Intian kanssa. Maa alkoi ottaa askeleita markkinatalouteen 1970-luvulla, ja vaurastumisen ansiosta se on ottanut isomman globaalin roolin talousmahtina, joka panostaa kauppaan ja investointeihin ja on saanut sitä kautta vaikutusvaltaa mm. Afrikassa ja Aasiassa. Suhteet USA:han ovat olleet vähintään kohtalaiset, vaikka taloudellisen kilpailun jännitteitä on ja Kiina on ollut maailmanpolitiikan kiistoissa ajoin Venäjän rinnalla länsimaita vastassa. Viime vuosina Kiina on ryhtynyt esittelemään näkyvästi myös sotilaallista voimaansa ja laajentamaan vaikutusvaltaansa Aasian alueellisena suurvaltana. AIIB voidaan nähdä Kiinan haluna luoda uusia maailmantalouden toimijoita, joissa sillä on vahva asema ja jotka ovat vastapainona läntisten talousmahtien johtamille IMF:lle ja Maailmanpankille. Kiina pyrkii siten vaihtamaan taloudellista mahtiaan poliittiseen pääomaan. Pankin perustajiksi kutsuttiin myös eurooppalaisia valtioita ja USA, mikä voidaan tulkita toiveeksi saada Kiinalle liittolaisia myös perinteisten läntisten teollisuusmaiden rintamasta.

c)

USA on pyrkinyt pitämään asemansa johtavana globaalisti toimivana suurvaltana, jonka mahti on osin myös ”pehmeää”, kuten taloudellista voimaa. Fred Bergstenin selostuksen mukaan USA torjui Kiinan kutsun liittyä mukaan AIIB:n perustajajäseneksi ja pyrki suostuttelemaan myös liittolaisensa pysymään loitolla uudesta pankista. USA:lle olisi ollut tarjolla vähemmistöosakkaan rooli AIIB:ssa, mikä olisi melko erilainen ja epämieluisa rooli kuin USA:lla on ollut vastaavissa instituutioissa. Se on ylläpitänyt läheisiä suhteita eräisiin Aasian maihin (mm. Japani, Etelä-Korea), jotka ovat olleet USA:n tukena Kiinaa vastaan alueellisessa valtakilpailussa. Fred Bergstenin mukaan näiden maiden liittyminen AIIB:hen ei kuitenkaan ehkä olisi haitaksi vaan päinvastoin eduksi USA:n tavoitteille, sillä AIIB:ssa Kiinaa voidaan tavallaan pitää silmällä lähietäisyydeltä. Johtavien suurvaltojen kilpailu on entistä enemmän taloudellista ja kaupallista. USA:lle Kiinan aktiivisuus ja vahva talous on ollut yhtäältä hermostuttavaa, vaikka toisaalta maat ovat molemminpuolisestikin hyötyneet asetelmasta. AIIB:n toiminnassa USA:lle huolestuttavaa saattaa olla myös, että pankin perustajajäseniksi lähti eräitä Persianlahden öljyntuottajamaita, jotka ovat olleet yleensä USA:n läheisiä liittolaisia. Hyvän ja kiitettävän vastauksen ero c-kohdassa on, että kiitettävä vastaus tarkastelee USA:n ja Kiinan kahdenvälisen suhteiden lisäksi USA:n suhteita Aasian ja Euroopan maihin sekä näkee Kiinalla ja USA:lla olevan myös yhteisiä etuja keskinäisen kilpailun lisäksi.

Tehtävä +10

a)

Vaaran vuosilla viitataan oletettuun kommunistien suunnittelemaan vallankaappaukseen ja Suomen muuttamiseen kansandemokratiaksi. SKDL:llä oli paljon valtaa eduskunnassa ja hallituksessa. Suomessa toimi NL:n valvontakomissio. Kommunisteilla oli käytössään myös Valpo (Valtiollinen poliisi).

b)

SKDL:n juliste vuodelta 1945 viittaa Saksaan liitetyn (hakaristi) fasismin murskaamiseen. Myös sotaan syyllisiä tulisi rangaista (ns. sotasyällisysoikeudenkäynnit). SDP:n julisteessa vuodelta 1947 viitataan demokraattisen kehityksen turvaamiseen, ja se on osin suunnattu kommunisteja vastaan (esim. ”mielipideterrori”, ”pakkodemokratia”).

c)

Hertta Kuusisen puhe viittaa kansandemokratioiden syntyyn Itä-Euroopassa. Siinä viitataan myös ulkomaisen pääoman eli Marshall-avun tuomaan uhkaan Suomen kehitykselle. Puheessa esitetään laajan kansanrintaman muodostamista.